

Gyuricza Andrea

„Vagyunk, mint a kő, vagy létezőnk, mint az ember?”

Monok István munkássága végeláthatatlan. A megszokott könyv-, könyvtár-, és olvasmánytörténeti, valamint könyvtárügyi és művelődéstörténeti publikációitól eltérően, legújabb kötete univerzális jellegű munka. A *Könyvtári (?) problémák* című műve egyfajta összefoglalása a könyvtárügynek és a könyvtártörténetnek, viszont ha a szakirodalmi hivatkozásokat nézzük, akkor inkább egy átfogó kiindulási anyag. Aki ismeri a szerzőt, tisztában van a műveltségével, széles látókörűségével, élcélődő habitusával, és ez a legújabb művében is látszik. A különböző témák homogénen követik egymást a fejezeteken belül is, hiszen minden min-dennel összefügg.

A címben szereplő kérdőjelnek is van szerepe. (Bár a feldolgozó és tájékoztató könyvtárosok nem igazán szeretik a különféle jeleket a címekben, mert rendszer-függő ugyan, de problémát okozhat a keresés során.) Fontosak az összefüggések, ezt már tudjuk. Leszűri majd az olvasó a maga értelmezését, de aki ismeri, vagy legalább részben van fogalma a hazánkban zajló szakmai vitákról, folyamatok-ról, az ha nem is fog minden tekintetben egyetérteni a szerzővel, de érteni fogja Monok István gondolatait. A recenzió címének választott idézet is egy hosszabb okfejtés része, mely bővebben olvasható a kötetben (79. p.).

Már a bevezetés címe (*Bevezető szubjektív gondolatok*) jelzi, hogy a leíró elbeszélésen túl, a szerző szubjektív gondolatait is megismerhetjük, és ez a felsorakoztatott résztémákban is tetten érhető. A bevezetést négy nagyobb tematikai egység követi, melyek mindegyikéhez egy-egy konkrét példa leírása tartozik, illetve két esetben kidolgozott javaslatokat is megfogalmaz a szerző. Az epilógust egy füg-

gelék előzi meg, majd a rövidítésjegyzék, a vonatkozó szakirodalom bibliográfiája és a mutatók zárják a kötetet.

A könyvtárak és a hatalom című első fejezetben a közgyűjtemények kialakulásának történetét és a mindenkori hatalomhoz fűződő – korszakonként változó – viszonyát ismerhetjük meg. Kitér a szerző az új találmányok, majd az internet adta lehetőségek következtében felmerülő új információforrásokra, ezek fogadtatására, reményeire. A kulturális örökség digitális megjelenítése célként merült fel Európában és így Magyarországon is. Számos projekt szerveződött, olvashatunk ezek szemléletéről, akadályairól, hatásairól, eredményeiről. A fejezethez kapcsolódó konkrét példa ebben a fejezetben az írott örökség digitális másolatainak köztulajdonban tartásáról szól, alapelveket és részletes célokat is megfogalmazva a napjainkban kialakult helyzetre vonatkoztatva.

A második rész *Örökségképzés – örökségőrzés* címmel vázolja fel a könyvtárak szerepét a nemzeti és kulturális örökség megőrzése terén, és történelmi példákon keresztül végigvezeti a könyvtárak feladatait (alapítás, összegyűjtés, megőrzés, alkotás) különböző intézménytípusok esetén. Alfejezetben mutatja be a szerző a bécsi Császári Udvari Könyvtár történetét és tevékenységét. Részleteket kapunk az Országos Széchényi Könyvtárban 2000-ben tartott *A Kárpát-medence jelentős hungaricum-állományt őrző könyvtárainak első találkozója* című konferenciáról, az itt elkezdett munkákról és azok sorsáról. A konkrét példa a Kárpát-medence könyvtárainak régi könyveihez és a Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartásához (MKDNY) kapcsolódik. Bepillantást nyerhetünk abba a hatalmas munkába, melyet a szerző többedmagával koordinál és visz véghez, céljuk, mint írja: „olyan régikönyv- és kéziratállományok rendezése, katalogizálása, a leírások adatbázisba szervezése és kódkatalógusban történő kiadása, amely gyűjteményekben nincsen, vagy csak kevés szakember dolgozik velük.” (76. p.) Ezek a munkák határon túli magyar könyvtárakban, gyűjteményekben zajlottak és zajlanak ma is, számos vállalkozó kedvű hallgató és könyvtáros segítségével. Az elvégzett feladatokat és elért eredményeket jól dokumentálja az a rengeteg megjelent katalógus, amiket hivatkozásként láthatunk. A fejezetet olvasva a közgyűjteményekben őrzött régi, 1851 előtti dokumentumok nyilvántartásának fontosságával és az MKDNY, a MOKKA-R és a MOKKA-MS feladataival is megismerkedhetünk. A fejezetet záró konkrét tervezet a köteleespéldány-szolgáltatás jelenlegi helyzetének optimalizálására vonatkozik.

A következő rész *A múzeum és kutatóműhelyé váló könyvtár* címet viseli. A gyűjtemények kialakulásának történeti összefoglalása után a magyar könyvtárak jövőjéről olvashatunk. Összevetésre kerülnek a könyvtárak alapító által felvázolt feladatai az internet és a digitális eszközök alkalmazásának eredményeiként felmerülő új feladatokkal, továbbá a tudományos kutatások is új szerepeket szánnak a közgyűjteményeknek és az ott dolgozóknak. A könyvtáros feladata segíteni a kezdő és tapasztalt kutatót, de lehetősége van neki magának is kutatóvá válni,

feltárni és hatékonyan szolgáltatni saját állományát, s mindezt ma már pályázati lehetőségek is segítik.

A példafejezet egy könyvtörténeti adatbázisról szól: a *Clavis Typographorum Regionis Carpathicae 1473-1948* elnevezésű Kárpát-medencei nyomdahely és nyomdász kataszterről. Ez az adatbázis Borsa Gedeon ötletéből nőtt ki magát, célja tisztázni, hogy melyik városban, mikor, melyik nyomdász tevékenykedett. Az eseteírás pedig a Lukács György hagyatéka körül kialakult polémiaát ismerteti, ugyanis nagy vitát váltott ki a sajtóban a Lukács Archívum „bezárása” 2018-ban. Bár a hagyatéki anyag feldolgozása igazából ekkor indult be. Az MTA KIK-ben történő feldolgozó és rendszerező munka során kézbe kerültek a könyvek mellett a kéziratok és a levelek is, melyek így bárki számára hozzáférhetővé és kutathatóvá váltak, és a Lukács Archívumnak helyet adó, Lukács György egykori Belgrád rakparti lakása is látogatható. A körülmények ismertetésén túl megtalálható a szövegben és a lábjegyzetekben a hagyatéki anyag – könyv, kézirat és levelezés – katalógusainak elérhetősége is.

Az utolsó nagyobb tematikus egység *A művelődési eszmények és a könyvtáros változásai*. A szerző ebben először a művelődés és a tudás megszerzésének körülményeit vizsgálja Magyarországon, továbbá ezek hasznosítási lehetőségeit a nemzetközi munkaerőpiacon. Azután bemutatja az olvasóknak a múlt (bibliothecarius doctus), majd a jövő könyvtárosának (bibliothecarius aliterque doctus) ismerveit. Részletesen megismerjük, hogy az egyes korszakokban hogyan alakult a könyvtáros helyzete a kulturális örökség átörökítésének folyamatában. A modern technológia megjelenésével és alkalmazásával új kihívások elé került a szakma. A konkrét példa is a könyvtárosokról, vagyis a képzésükről szól, és megismerhetjük Monok István személyes véleményét és javaslatait.

Az összegzés előtt egy *Appendixet* olvashatunk, ahol a szerző korábbi, többnyire közel húszéves, de továbbra is aktuálisnak tartott gondolatait osztja meg változatlanul. A három írás témái: a nemzeti könyvtár tudományos együttműködései a szakma különböző szereplőivel; a nemzeti könyvtár és a határon túli könyvtárak kapcsolata, feladataik; illetve az OSZK szerepe a nem magyarországi könyvtárak ellátásában.

Az epilógusban Monok István visszatekint a leírtakra, összefoglalja szándékait, megerősíti a szakmai tudás fontosságát, záró gondolatokat közöl a könyvtárról, a könyvtárról mint intézményről és a könyvtárügy aggasztó helyzetéről.

Egy rövidítésjegyzék és a kiterjedt szakirodalmi gyűjtés után külön listában megtaláljuk a szerző eddig megjelent könyvtárügyi írásait, véleményeit is évenkénti bontásban. Végezetül a *Személy- és helynevek mutatója* zárja a kötetet, ahol figyelemre méltó módon, a hivatkozott irodalmak szerzői és társszerzői is külön tételként szerepelnek. Monok István legújabb könyve több mint háromszáz lábjegyzetben sorakoztatja fel a hivatkozott műveket és a szerző kapcsolódó gondolatait.

Összességében miről is szól a kötet? A közgyűjtemények kialakulásáról, szerepéről. A könyvtárosok feladatairól, képzéséről. A változó környezethez és világhoz való alkalmazkodásról. Az elmúlt évtizedekben elvégzett feladatokról, elért célokról, félbe maradt projektekről, felmerült kihívásokról. Az intézményi együttműködésekről. A könyvtárügyben zajló aktuális eseményekről, problémákról, a könyvtárszakma kormányzat és társadalom általi megítéléséről és jövőjéről. Szól egyéni, csoportos, intézményi, politikai és üzleti érdekekről. És talán benne van az az alázat is, ahogy a magyar könyvtárosok dolgoznak a határokon innen és túl, hogy közkincsé tegyék az állományukat rendszerezés, katalogizálás, esetleg digitalizálás révén.

Monok István egyszerre jeleníti meg a múltat, a jelent és a jövőt. Megtudhatunk kulisszatitkokat, és a kötetből nem maradtak ki a tőle megszokott (rajz)filmes, sorozatos, könyves utalások, irodalmi idézetek, latin kifejezések sem. Talán kicsit több is ez a könyv, mint aminek látszik. Minden említett projekt, felhozott példa, félszavas utalás mögött egy külön történet lakozik.

Könyvtári (?) problémák / Monok István. – Budapest : MTA KIK, 2020. – 272 p. ; 24 cm

